

Videóinterjúk használatának lehetőségei az online és tantermi oktatásban

Mezei Mónika

BEVEZETÉS

2012-ben ismerkedtem meg a Zachor Alapítványnak¹ és partnerszervezetének, a Dél-kaliforniai Egyetem Soá Alapítványának² tevékenységével. Középiskolai tanárként egy olyan továbbképzésre jelentkeztem, ahol egy egyhetes kurzus során a videóinterjúk használatának módszertanáról esett szó a holokauszt oktatásában. A képzés természetesen ennél jóval többről is szólt: történeti háttérről, emlékezetpolitikáról, történeti traumák értelmezéséről. Mindez végig interaktív keretek között zajlott, nem csupán előadásokat hallgattunk, hanem beszélgetéseken vettünk részt, workshopokon működtünk közre, gondolkodásra és alkotásra sarkalltak minket. Megismerkedtünk a Soá Alapítvány videóarchívumával, amely akkor körülbelül 53.000 holokauszt túlélő vagy szemtanú életútinterjút tartalmazta. A képzés után az volt a feladatunk, hogy ezeket a videóinterjúkat felhasználva készítsünk egy tananyagot, próbáljuk ki legalább egy tanulócsoporttal, majd a tanév végén mutassuk be és reflektáljunk az eredményekre. Ekkor készült el első multimédiás tananyagom, *A holokauszt szerepei – áldozatok, szemlélők, elkövetők és embermentők* címmel. A képzés után állandó külső munkatársa lettem a Zachor Alapítványnak, ahol tananyaggyártással, továbbképzésekkel, programszervezéssel és kutatással foglalkozom, illetve a Soá Alapítvány Master Teachereként más európai országok tananyagfejlesztésében és tanári továbbképzéseiben veszek részt. Mindez 2019-től részét képezi kutatótanári tevékenységemnek is, amelyet az MTA-SZTE Elbeszélte Történelem és Történelemtanítás Kutatócsoport³ keretei között folytattam.

Kutatótanárként a multimédiás információszerzést és a konstruktivista pedagógiát ötvözve azt vizsgálom, hogy a modern történelem társadalmi traumáinak (azon belül a holokausztnak) oktatásában mennyire hatékonyak, illetve mennyivel hatékonyabbak a hagyományos oktatásnál azok a módszerek, amikor multimédiás anyagokat, videóinterjúkat használ a tanár az órán. Feltételezéseim és eddigi tapasztalataim szerint a videóinterjúk használata és az ahhoz köthető különböző tevékenységek nemcsak a digitális műveltséget fejlesztik,

1 <https://www.zachor.hu/>

2 <https://sfi.usc.edu/>

3 <https://mta.hu/tantargy-pedagogiai-kutatasi-program/mtaszte-elbeszelt-tortenelem-es-tortenelemtanitas-kutato-csoport-107238>

hanem sokkal többet. A személyes (például holokauszt túlélők és tanúk által adott) interjúk megismertetik a diákokkal a mikrotörténelem fontosságát, a társadalmi és egyéni emlékezet közötti bonyolult kapcsolatot, amelyben hol ellentmondanak, hol pedig kiegészítik egymást. A személyes, egyéni látásmód megismerése fejlesztheti a diákok empatikus képességét; az egyén történeteinek keresztül megismerhetik, hogy milyen dilemmákkal, választási helyzetekkel szembesül az átlagember. Ez véleményem szerint mindenképpen növeli a diákok kritikai gondolkodását, és a nagy társadalmi traumák oktatásával elérhetjük, hogy előbb önkéntelenül, később már tudatosan párhuzamot vonhassanak a múlt és a jelen jelenségei között. Ez elengedhetetlen feltétele az aktív állampolgárságra nevelésnek.

Kutatásaim során azt is szeretném kikísérletezni, hogy melyek azok a feladattípusok, amelyek a leghatékonyabbak a videóinterjúk feldolgozására, és az előbb vázolt célok elérésére. Vizsgálni szeretném az osztályteremben (átlagosan 36 fős osztályokban), kisebb csoportokban és egyéni munkában alkalmazható feladattípusokat. A páros munka, csoportmunka, kooperatív csoportmunka stb. módszerei mellett mindenképpen szükségesnek tartom, hogy az online felületen végezhető – leginkább egyéni munkát igénylő – tananyagokat is kifejlesszek. Szűkebb területem a holokauszt témájához kapcsolódó tananyagok fejlesztése lenne, de reményeim szerint sok eredmény más multimédiás tananyagok esetében is hasznosítható lehet.

ÚTKERESÉS

Bár az említett továbbképzés előtt nem számítottam rá, de a videóinterjúk használata teljes szemléletváltozást hozott a pedagógiai eszköztáramban. Mindig is fontosnak tartottam, hogy tanárként ne egyszerű előadó legyek, hanem aktív résztvevőként a diákokat minél jobban bevonjam a tanulás folyamatába. Kerestem a szemléltetés újabb és újabb lehetőségeit is (ezt a 21. század technikai feltételei nemcsak lehetővé, hanem elvárássá is teszik a tanárok számára). A képzésen való részvételem mindezt sokkal tudatosabbá tette. Itt ismerkedtem meg a konstruktivista pedagógia fogalmával és tartalmával, miszerint a diákot nem csak abban az értelemben kell aktívvá tennünk, hogy például tanári kérdésekre válaszoljon az óra folyamán, hanem hogy ő maga töltsen meg számára fontos jelentéstartalommal és kreálja meg önnön tanulási folyamatát (Jancsák és munkatársai, 2021; Kojanitz, 2021; Nahalka 2002). Hasonlóképpen foglalkoztatott az a probléma, hogy hogyan lehet a diákot érdekeltté tenni a tanulásában, és hogyan lehet elérni, hogy ne csak az osztályzatok érdekeljék, hanem felismerje a tanultak fontosságát a saját életében. Történelemtanárként ez különösen foglalkoztatott, mivel meggyőződésem, hogy a múlt tanulása segít értelmezni a jelent és alakítani a jövőt (Jancsák, 2020; Mezei, 2020; 2022).

Szintén probléma volt számomra korábban, hogy hogyan lehet hatékonyan tanítani olyan érzékeny és traumatikus témákat, mint például a holokauszt története. Azt ösztönösen éreztem, hogy nem jó út a szörnyűségek öncélú bemutatása, de hogyan lehet megértetni a diákokkal, hogy ez nem csak a múlt, hanem olyan esemény, amely egyértelműen befolyásolja a jelenünket és a jövőben is megtörténhet? Nem szólva a kérdés átpolitizáltságáról, amely szintén beszűremkedhet a tanterembe.

Általában véve a multimédiás eszközök használatáról sem tudtam sokat – nyilván ennek az is volt az oka, hogy pár évvel ezelőttig a multimédiás eszköz a VHS-kazettát jelentette, és sok tanár csak arra használt filmes anyagokat, hogy utolsó órákon, helyettesítések során lekösse a tanulókat. Felkeltette az érdeklődésemet egy olyan módszertani képzés, ami ennél szélesebb alkalmazási lehetőséget kínál.

Szintén érdekelt az oral history mint történelmi forrás és annak használhatósága, hitelessége. A történelemtanításban kiemelt jelentőségű a forráskritika és a forrásértelmezés (Jancsák és mtsai, 2021; Kojanitz, 2021). Addig is törekedtem arra, hogy korabeli visszaemlékezéseket, elsődleges forrásokat használjak az órákon, de videóinterjúkkal addig még nem dolgoztam. Előzetesen azt gondoltam, hogy a mai diákokat már nem köti le egy statikus (még ha csak pár perces) interjú, de éppen az ellenkezőjét tapasztaltam.

„élvezetes módon ragadt meg a tanulnivaló, főleg a videóinterjúk tetszettek, ezek maradtak meg leginkább.” (11-es diák)

(A videóinterjúk abban segítettek, hogy) *„könnyebben befogadjam a tanultakat, mert sokkal közelebb hozzák az emberhez a tanultakat az ilyen emberi, valóságos történetek, könnyen tud azonosodni velük az ember, el tudja képzelni, milyen lehetett az interjúalanyoknak a gyerekkora.”* (12-es diák)

„... videóinterjúkból tanulhattunk, mert szerintem óriási kincs az, hogy ezek az interjúk fennmaradnak, mert minden egyes ember, aki meghal, óriási mennyiségű történetet visz a sírba, vagy ha el is mesélte azokat valakinek, gyakran feledésbe merülnek.” (12-es diák)

A diákok visszajelzései alapján az rajzolódik ki, hogy pontosan felismerték, mi mindent ad hozzá a dolgok megismeréséhez és megértéséhez egy-egy videóinterjú megnézése, nem találták unalmasnak, éppen ellenkezőleg, megragadta őket az elbeszélők egyszerű kifejezőmódja. Semmi nem vonta el a figyelmet a mondanivalótól.

TANANYAGAIM

Az elmúlt időszakban (10 évben) számos videóinterjú köré épülő tananyagot készítettem, mindenhol szem előtt tartva a konstruktivista pedagógia alapelveit, illetve az interjúk feldolgozásának különböző lehetőségeit. A tananyagok között vannak magyar, angol és portugál nyelvűek, így vannak visszajelzéseim más országok diákjaitól is – igaz, ez még egyáltalán nem tekinthető reprezentatív felmérésnek. A feladatok véleményezésére online vagy tantermi anonim kilépőcídulát használtam, illetve az MTA-SZTE ETKK előzetes és utólagos kérdőíveit, fókuszcsoportos beszélgetéseit (Mezei 2020; 2021; 2022; Szőnyi–Jancsák–Képiró, 2019). Az alábbiakban csak azokat a tananyagaimat mutatom be röviden, amelyeket publikáltam, tehát nyilvánosan hozzáférhetőek, például a Dél-kaliforniai Egyetem online oktatási platformján, az IWitnessen.⁴

Tantermi órák az egy-egy videóklip köré épülő ún. Lesson típusú feladatok. Ezek általában 45 percnél rövidebben megoldható feladatok, különleges esetben dupla órában elvégezhetőek. Ez a feladattípus tkp. teljes szabadságot ad a tananyag készítőnek, hiszen bármilyen feldolgozási formát választhat a videókliphez. Mivel tantermi óráról van szó,

⁴ <https://iwitness.usc.edu/home>

ezért lehet egyéni, páros, csoportmunka, stb. Például az örmény népiirtásról szóló feladatban csoportosan és egyénileg értelmeznek írott szöveget, párban dolgoznak fel interjút, az órát pedig osztálykeretben zajló vita zárja. A portugál nyelvű, a roma holokausztról szóló feladatban a diákok az irodalom segítségével közelítik meg a témát, majd egy művészeti projektben dolgozzák fel a tanultakat. A lehetőségek tárháza tehát végtelen.

A pandémia időszakában, amikor online oktatásra kellett átállnunk (a középiskolákban 2020. március-június és november-2021. május volt ez az időszak), különösen felértékelődött az online tananyagok fontossága. Korábban is foglalkoztam az online oktatás metodológiájával, de az online térben elvégzett tananyagok csak szórványosan, érdekességképpen fordultak elő az óráimon. Szerencse volt a szerencsétlenségben, hogy ezen periódus alatt egy-egy diákcsoport jóval több online tananyaggal találkozott, így több visszajelzést kaptam, és nekem is több lehetőségem adódott különböző feladattípusok kipróbálására (Mezei, 2021). Különösen foglalkoztatott az, hogy hogyan tudom átdolgozni régebbi tantermi tananyagaimat az online térben való használatra.

Történelmi korszak szerint a legkorábbi ilyen tananyagom *A dualizmus társadalmá* című Mini Quest.⁵ Ebben arra törekedtem, hogy a legkülönbözőbb (primér és szekunder) forrástípusok feldolgozására kerüljön sor. A tananyag érinti a demográfia, a nemzetiségek, az egyes társadalmi csoportok, a kivándorlás és az asszimiláció kérdéskörét. A forrásokat feldolgozó feladatok között szerepel térkép- és diagrafelemzés, szöveges források és táblázatok, valamint videóinterjúk értelmezése (mivel számos holokauszt-túlélő interjújában beszélnek a Monarchia korában élő nagyszülők helyzetéről). A diákoknak nem tankönyvi szövegek, hanem adatok feldolgozásának segítségével kell képet alkotniuk a dualizmuskori társadalom jellemzőiről és problémáiról, illetve ezek összefüggéseiről (pl. hogy hogyan mutatkozik a nemzetiségek helyzete a kivándorlási adatokban). Ez tkp. azt a célt szolgálja, hogy az inquiry-based learning módszerét használhassuk a tanulási folyamat során (Kojanitz 2020). A videóinterjúk (az asszimiláció témájához kapcsolódva) az oral history forrástípusát képviselik, amelyek a feladat korábbi részében vizsgált száraz adatokhoz képest segítenek emberközelivé tenni egyes társadalmi kérdéseket, vagy mélyebb jelentéstartalmat adni az asszimiláció fogalmának.

A Mini Quest típusú feladat lineáris vezetésű. A Jelentésteremtés (Construct) részben a diák feladata, hogy 8-10 mondatban válaszoljon arra a kérdésre, mi minden az oka a magyarság aránya növekedésének a dualizmus korában. Itt tehát az a cél, hogy a diák összegezze a tanultakat, összefüggéseket tárjon fel. A feladatot lezáró Reflektálás (Communicate) részben arról kell elgondolkodnia, hogy milyen intézkedésekkel reagált volna az adott társadalom adottságaira akkori politikusként. Ez a kérdés teret adhat a kreativitásnak, illetve annak, hogy egy múltbeli társadalmi helyzetet tovább gondoljon, meglassa annak következményeit a jövőben – nem meglepő, hogy számos diák előrevetítette Trianon árnyát a válaszában.

Szintén Mini Quest feladat a portugál nyelvű *Aristides de Sousa Mendes* (a portugálok híres embermentője) és a *Como foi possível* (Hogy történhetett meg – a holokausztról szóló bevezető) tananyag. Itt és most csak arra szeretnék kitérni, hogy milyen eltérő kérdésekre lehet kifuttatni egy Mini Questet.

5 Az IWitness feladatai 4 részre tagolódnak, ezek a Consider (Ráhangelődés), Collect (Gyűjtőmunka), Construct (Jelentésteremtés) és Communicate (Reflektálás).

A holokausztról szóló feladat a végső megsemmisítésig vezető utat ismerteti meg a diákokkal szöveges, képes és videóinterjú forrásokkal. A videóinterjúk sosem csupán illusztrációk: az interjúalanyok beszámolóiban a személyes sorsok tükröződnek, hogy hogyan élte meg az egyes ember az ellene irányuló propagandát, mit jelentett számukra, hogy identitásuk veszélyessé válik, vagy éppen olyan identitást erőltetnek rájuk, amelyet nem éreznek magukénak. Az interjúalanyok beszámolóiból érthetőbbé válik, hogy a diszkriminatív törvények nem csak élettelen szövegek, hanem mélyen befolyásolja, korlátozza, ellehetetleníti az emberek életét. A feladat Jelentésteremtés (Construct) részében a diákoknak a szemlélők szerepéről, felelősségéről is el kell gondolkozniuk, a Reflektálás (Communicate) részben pedig a saját maguk által levont tanulságokat kell megfogalmazniuk. A híres portugál diplomata és embermentő, Aristides de Sousa Mendes életével és tevékenységével foglalkozó Mini Questben kezdetben a diákok feladata – hasonlóan az előző feladathoz – az, hogy különböző típusú forrásokból gyűjtsenek információkat, amelyek segítenek megérteni Mendes motivációit és helyzetét, a végén pedig általánosabb megfigyeléseket, tanulságokat vonjanak le az embermentőkre vonatkozóan.

A holokauszt szerepeiről szóló feladatomban azt is kihívásnak éreztem, hogy hogyan lehet egy eredetileg tantermi feladatot online feladattá tenni. Hosszas töprengés után a Mini Quest formátumot választottam, mert a feladatnak négy elkülöníthető része van (áldozatok, szemlélők, elkövetők és embermentők), és ezt leginkább ebben a feladattípusban tudtam megőrizni. Ami elveszett az eredeti feladathoz képest, azok a csoportmunkák, mivel a Mini Quest feladat végig egyéni munka. Hogy mégis kapcsolódjanak egymáshoz az egyes diákok, reflexiók órát tartottunk (a feladatot otthon kellett megoldaniuk, házi feladatként). Itt számos problémát, vitatott kérdést sikerült megbeszelnünk, és feloldanunk a diákok visszajelzései alapján a feladat során keletkezett érzelmi reakciókat.

A Mini Questtől eltérően az ún. Info Quest a Ráhangolódás (Consider) szakasz végén választható utat kínál a diákoknak. Több klipbe belehallgathat, majd eldöntheti, melyikkel szeretne tovább foglalkozni. Ez erősíti a személyes motivációt a feladat elvégzésére, illetve döntési szabadságot ad a diáknak – ez általában ritkán adatik meg egy tanórán. A feladat további részében a diákok meghallgatják az általuk választott klipet, szófelhőt gyártanak a hallottak alapján, címet adnak a szófelhőnek, megmagyarázzák, miért pont ezeket a szavakat választották, vagy kiemelik egy számukra fontos gondolatot a klipből. Mindennek az a célja, hogy reflektáljanak saját véleményükre, érzéseikre, ne csak véletlenszerűen válasszanak ki egy-egy szót. Ez a feladattípus jól használható olyan diákokkal, akik nehezkesebben fejezik ki magukat, nem szeretnek fogalmazást írni, vagy csak túl fiatalok még egy kisebb esszé megírásához. Azonban az is kiderült számomra, hogy idősebb, 12-es tanítványaim is nagyon kedvelték ezt a feladattípust.

„tetszettek azok a feladatok, ahol több választási lehetőség volt interjúalanyok között, illetve, amely feladatok végén egymásra kellett reflektálni.” (12-es diák)

„Ez a videóválasztós, szófelhős, reflexiók feladattípus szerintem jobb, nekem jobban bejött. Gyorsabb, hatékonyabb, és ugyanúgy átjött nekem a személyesség a szemtanúk miatt, mint egy hosszú feladatban, bár ehhez lehet az is hozzájárult, hogy választás előtt minden interjút megnéztem.” (12-es diák)

Info Quest formátumú a *Romák sorsa a holokauszt idején* című feladatom. Azért választottam ezt a feladattípust, mert szerettem volna, ha a diákok minél több interjúalanyt meg tudnak hallgatni – általában végighallgatják azokat a klipeket is, amelyekkel azután nem dolgoznak a feladat további részében. A roma holokausztról jóval kevesebbet tud az átlagember, ezért fontosnak tartottam, hogy diákjaim megismerkedhessenek a háborút megelőző időszakban a roma emberek életmódjával, társadalmi státuszával. Volt már némi előzetes tudásuk erről, de az őket érő akkori diszkriminációról keveset tudtak. Ez megkönnyítette a beszélgetést és a tanulást a későbbiekben a romák mai magyarországi helyzetéről is. A feladat során a Refletálás (Communicate) részben az emlékezetpolitika fontosságáról is el kellett gondolkozniuk, ami szintén hasznos bevezető volt ahhoz, amikor magyarországi emléknapokról beszélgettünk.

„*Szerintem nagyon tanulságos volt a roma holokausztról tanulni, mivel erről az eseményről nagyon keveset hallunk. A videóinterjúk segítségével ez a tananyag nagyon izgalmas volt de közben nagyon megrázó is.*” (12-es diák)

Hasonlóképpen Info Questként készítettem el *A nankingi mészárlás* című feladatomat. Ez a téma csak említés szintjén szerepel a magyar kerettantervben, éppen ezért csak szorgalmi feladatnak szoktam feladni, de tapasztalatom szerint a tanulók többsége nagy érdeklődést tanúsít iránta, talán a téma exotikumja miatt. A Ráhangelődés (Consider) szakasz rövid bevezető Kína és Japán történelméről, a gyarmatosítás korszakáról, amiről nagy vonalakban szó esik a történelemórákon. Leginkább azonban arra törekedtem, hogy a diákok a feladat elvégzése után olyan információkkal és gondolatokkal gazdagodjanak, amelyek a mostani Európában, Magyarországon is relevánsak lehetnek.

Az embermentőkről szól egy portugál nyelvű feladatom (*Os salvadores*), aminek készítése azért volt különösen érdekes, mert Portugália semleges ország lévén nem vett részt a második világháborúban, azonban sokan próbálták Európát itt elhagyni, a portugál emberek pedig minden erejükkel segítették a menekülteket. Ennek a témának mindenképpen van tanulsága a mai világban, megmutatja, hogyan segíthetnek a hétköznapi emberek a sürgősségben, még akkor is, ha országuk vezetése nem egyértelműen támogatja, legfeljebb eltűri a menekülő emberek jelenlétét. Itt is azért választottam az Info Quest feladattípust, hogy a diákok kedvükre válogathassanak a sokféle tapasztalat között, amelyekről a túlélők beszámolnak. A feladat végén ismét arról gondolkozhatnak el, hogy az egyénnek van-e választása, és így felelőssége nehéz történelmi helyzetekben, vagy hogy milyen példát nyújtanak számunkra a mában ezek az embermentők.

A negyedik feladattípus az IWitness felületén a Video Activity. Ez kétségtelenül a legidőigényesebb feladat, amit sajnos emiatt igen nehéz alkalmazni a magyar, rendkívül fejlesztett tantervű oktatásban. Ez azért sajnálatos, mert ez fejleszti leginkább a diákok digitális tudását, tekintve, hogy nem csak videóinterjúkat néznek, de nekik maguknak kell videóesszét készíteniük.

A *Mi az antiszemitizmus* feladat (és annak angol nyelvű adaptációja) az antiszemitizmus definícióját járja körbe fogalmi és tevékenységi szinten. A diákok megismerkednek a holokauszt előtti és utáni antiszemitizmus jelenségével, majd olyan interjúkat hallgatnak, amelyekben az interjúalanyok mai antiszemita cselekedeteikről, tapasztalatokról beszélnek. A diákok feladata az, hogy ezután önállóan keressenek az IWitness keresőprogramját használva az archívumban, és egy önálló, 4-5 perces videóesszét állítsanak össze. Saját filmjükbe bármilyen klipet beválogathatnak, ami megragadja a figyelmüket, ami fontos számukra az antiszemitiz-

mus megértéséhez. Ez a feladattípus nem csak a digitális készségek fejlesztésére kiváló (önálló keresés, videóvágó program használata, etikus szerkesztés elsajátítása), de változatosabb is, mint az iskolában megszokott írásbeli megnyilvánulás. A portugál nyelvű feladatok között egy bevezető jellegű feladatom (*O Holocausto – A holokauszt*) készült ebben a formátumban, lehetőséget kínálva a diákoknak arra, hogy a holokauszt különböző megélését válogassák be videóösszejükbe.

A videóinterjúk oktatásban való felhasználásának nagyon érdekes és különleges változata a helytörténeti sétákba való beépítésük (IWalk). Ezt a módszert a Zachor Alapítvány fejlesztette ki, és már számos budapesti helyszínen, vidéki városban és településen fejlesztettek IWalkot helyi kollégák bevonásával (vagy maguk a tanárok fejlesztettek), illetve Európa számos országában, és az Egyesült Államokban is (Vida 2019). Az IWalk séták során a diákok úgy tanulnak a történelemtől és saját környezetükről, hogy közben (vezetett séta esetén tabletek, vagy önálló séta keretében telefonos applikáció segítségével) videóinterjúkat hallgatnak, amelyek valamilyen módon kapcsolódnak az adott helyszínhez. A videóinterjúkhoz kérdések és feladatok is kapcsolódnak, hasonlóképpen az IWitness feladatokhoz. A diákok válaszait a tanár az IWitness felületen látja. A történelmi helyszínek és emlékhelyek meglátogatása az iskolai órákon kívül történik, ezért érdekesebb a diákoknak a megszokott tantermi óránál, illetve erősítheti az érzelmi kapcsolódást a múlthoz, a személyes kötődést, a régen történt esemény társulását a jelenben ismert helyekhez (Vida 2019).

A Zachor Alapítvány munkatársaként számos IWalk program létrehozásában segédkeztem, és magam is többet készítettem kollégáimmal. Például Vida Nárcisszal az Erzsébetvárosi Zsidó Történeti Tár számára készítettünk múzeumpedagógiai foglalkozást (IWalk a múzeumon belül), Komoly Gabriellával a már említett portugál projekt keretein belül két sétát fejlesztettünk Lisszabonban. Az egyiket az Alfama negyedben, amely a szefárd zsidóság kultúrájáról szól: az ebben szereplő videóinterjúk a szefárd öltözködési, étkezési, ünnepi hagyományokkal ismertetik meg a diákokat, miközben bejárják a város egy rendkívül izgalmas negyedét. A videóinterjúk segítségével ezek a zsidó tradíciók élővé válnak, a diákok megtapasztalják, hogy sokan ma is ezen előírások szerint élnek, a kérdések segítségével össze tudják kapcsolni saját (családi vagy nemzeti) hagyományaikkal. A séta vége az 1506-os autodafé helyszíne, ahol az interjúalany portugálok és zsidók együttéléséről elmélkedik, ezzel a több mint 500 éves eseményt a jelen kontextusába helyezve.

A másik lisszaboni IWalk a holokauszt idején élő menekültekről és portugálokról, az embermentésről szól. Különböző helyszíneket járnak be a résztvevők, amelyek fontos szerepet kaptak ekkor, a visszaemlékezők – embermentők és menekültek – kölcsönösen felidézik a nehézségeket, szomorúságokat és örömeiket. Az IWalk végén a diákok a mai menekülthelyzetről kapnak kérdéseket, elgondolkozhatnak a hasonlóságokon és különbségeken az akkori és a mostani állapot között, illetve arról, mit és hogyan tehetünk átlagemberként ilyen helyzetekben.

A portugál nyelvű feladatok és helytörténeti séták természetesen nem relevánsak a magyar pedagógusok és diákok számára. Ami miatt mégis megemlítettem őket, az az, hogy számomra mint tananyagfejlesztő számára milyen tanulságos volt ezekkel az anyagokkal dolgozni. Portugália helyzete merőben más volt, mint az akkori Magyarországé, ma is teljesen máshogyan viszonyulnak a holokauszt történetéhez, éppen ezért nagyon tanulságos volt egy másik társadalom szemszögéből vizsgálni a kérdést. Az viszont közös megközelítés volt, hogy minden

tananyagomban fontosnak tartom a múlt és jelen összekapcsolását, az arra való törekvést, hogy a történelmi eseményeket közel hozzam a diákokhoz, akik ezen tananyagok segítségével talán megláthatják mindazt, ami számukra hasznos és tanulságos a történelemből.

TAPASZTALATOK ÉS TOVÁBBI LEHETŐSÉGEK

A videóinterjúk használata többféle értelemben is alapvetően megváltoztatta módszertani szemléletemet. Történelemtanárként sokkal nagyobb hangsúlyt helyezek a személyes perspektíva megismerése a tanórákon. Ez kiszélesítheti a forráskritika alkalmazásának körét, mert bevonhatjuk óráinkba az oral history-t. A személyes perspektíva persze megismerhető írásos források révén is (korabeli leírások, naplóbejegyzések, visszaemlékezések), és ezekben az esetekben szintén fontos a tényeknek és mítoszoknak, a bizonyítható és nem bizonyítható adatoknak, az objektív és szubjektív elemeknek a megkülönböztetése. A videóinterjúk azonban számos olyan dolog elemzésére adnak lehetőséget, amire az írott források nem: az elbeszélő gesztusai, hangszíne, mimikája, érzelmi reakciói mind újabb és újabb jelentésréteget hordoznak, amelyek értelmezése fejleszti a diákok intellektuális és emocionális képességeit.

Amikor egy adott történelmi eseményről egy azt átélt szemtanú visszaemlékezését látjuk és halljuk, sokkal közelebb kerül hozzánk a múlt, a diákok jobban megértik és átérzik, hogy a történelem velünk történik, mindennapi emberekkel. Ahogyan a múlt eseményei hatással voltak ezeknek az embereknek az életére, úgy ránk is hatnak a most körülöttünk zajló események. Ez a – persze nem teljesen új – felismerés megerősítette bennem mint tanárban azt a szándékot, hogy más korszakoknál, és nem csak traumatikus eseményeknél is jobban bevonjam az órákba a személyes perspektívát és a mai életünkre ható relevanciáját. Videóinterjúkat persze nem tudunk felhasználni a 20. század előtti történelemhez, de érdemes több személyes írott forrást alkalmazni.

A videóinterjúk órai felhasználásának módszerei is nagyon foglalkoztatnak, és újabb és újabb lehetőségeket keresek rá. Az interjú nem lehet pusztán illusztráció egy tanórán, fontos, hogy a diákokkal elemeztessük és értelmezzük a látottakat. Ez jó, ha minél változatosabban történik. Alapvetőnek tartom, hogy mindig legyenek kérdések az interjúkhoz: megválaszolhatjuk ezeket osztálykeretben, vagy lehet egyéni, páros és csoportos feladat része. Felfigyeltem rá, hogy sok diáknak okoz nehézséget egy adott szöveg megértése, tehát első körben rákérdezhetünk olyan információkra, amelyek elhangzottak az interjúalanytól, így biztosak lehetünk abban, hogy mindenki megértette például az elmesélt történetet vagy szituációt. Nem szabad azonban megállnunk ezen a szinten, inkább gondolkodásra kell sarkallnunk a diákokat olyan kérdésekben, ahol nem egyértelmű a válasz. Ezzel kritikus gondolkodásra neveljük őket, illetve megtaníthatjuk nekik, hogy egy helyzetet milyen sokféle szempontból nézhetünk.

Itt meg kell említenem, hogy fontos tapasztalás volt számomra, milyen életbevágó a jó videóklip kiválasztása. A helyenként többórás interjúkból az etikus szerkesztés szabályai szerint vágunk 2-3 perces klipeket, amelyek érdekes, elgondolkodtató, komplex történeteket vagy véleményeket tartalmaznak, így alkalmasak az órai feldolgozásra.

Szólnom kell az online feladatok előnyeiről és nehézségeiről is, mert a multimédiás tananyagok jelentős része online felületen oldható meg. Tapasztalataim szerint a legnagyobb elő-

nye az online feladatoknak – azon kívül, hogy egyértelműen hozzájárul a diákok digitális kompetenciáinak fejlesztéséhez – az, hogy az általában 30-36 fős osztálykeretben tanuló gyerekeket rászorítja az önálló munkára. A saját tempójukban haladhatnak, bármikor pihenőt tarthatnak, visszatérhetnek egy korábbi válaszukhoz, hogy módosítsák azt, többször is megnézhetnek vagy elolvashatnak egy videós-szöveges forrást. Ez ritkán adatik meg a 45 perces tantermi órákon. A tananyagok személyessé válnak, nemcsak a videóinterjúk miatt, hanem mert a feladatok során elsősorban a diákok saját véleményére, önálló gondolataira vagyunk kíváncsiak – a feladatoknak mindenképpen erre kell ösztönözniük őket. A gyerekek könnyebben reflektálnak saját érzéseikre, ha maguk vannak a feladattal, ez olyan szenzitív témák esetében, mint amilyenek a történelmi traumák, különösen fontos.

A nehézségek inkább a külső körülményekben jelentkeznek: a technikai feltételek (széles-sávú internet, elegendő asztali gép, megfelelő hangtechnika stb.) sok iskolában nem megfelelőek, hátrányosabb helyzetű családoknál az otthoni munkavégzés feltételei sem adottak (ez világosan kiderült az online oktatás idején). Mivel ezek az online tananyagok nagyobb elmélyülést kívánnak, ritkán szoríthatók be a 45 perces keretbe. Maguk a tantervek is rendkívül zsúfoltak, túl sok tananyagot kellene elvégezni kevés óraszámban (miközben diák is, tanár is túlterhelt), sok tanár úgy érzi, nem tud időt szánni efféle kitérőkre. Ezek mind valós problémák, amelyeknek megoldása nem a pedagógus, hanem az oktatásirányítás feladata lenne. Ugyanis a diákoknak olyan kompetenciái (az empátia, a kritikus gondolkodás, a tolerancia) fejleszthetők a tantermi és multimédiás tananyagokkal, amelyek elengedhetetlenül fontosak lennének a társadalom hasznos tagját alkotó aktív állampolgár felneveléséhez (Jancsák és mtsai, 2021; Kojanitz, 2021; Mezei, 2021; 2022).

Ami a további fejlesztési lehetőségeket illeti, mindenképpen szeretnék újabb és újabb módszereket találni a tananyagokhoz. A videóinterjúk központi részei ezeknek a tanulási folyamatoknak, de csupán csak eszközök, az igazán lényeges az, hogyan dolgozzuk fel őket. Az utóbbi időben több olyan projektet kísértem figyelemmel, amelyek a művészeti megközelítést alkalmazták a történelmi traumák témájánál, tehát nem annyira a kognitív, mint inkább az affektív tanulásra helyezték a hangsúlyt. Ezek a projektek nagyon népszerűek a diákok körében, és egy teljesen más tudásréteget és értelmezési közeget mozgatnak meg bennük, mint a hagyományosabb, szöveges értelmező feladatok. Ilyen például a Zachor Alapítvány minden évben megrendezésre kerülő művészeti pályázata,⁶ vagy az IWitnessen található „The Willesden Lane” című projektje.⁷

Szintén kiváló lehetőséget látok arra, hogy a videóinterjúkat az inquiry-based learning (kutatás alapú tanulás) kereteiben használjuk, ezért a jövőben olyan tananyagokat szeretnék fejleszteni, amelyek ebbe a körbe tartoznak. Az is kiderült számomra, hogy a diákok szívesen vesznek részt olyan programokban, amikor ők maguk beszélhetnek, vagy készíthetnek interjúút túlélőkkel – ez egyre nagyobb nehézségekbe ütközik a holokauszt túlélők esetében, de a tapasztalatok felhasználhatók a második világháború utáni magyar történelemlél.

Érdemes lenne továbbá nem csak a diákok attitűdjében beálló változásokat kutatni, hanem a tanárok tanítási, módszertani fejlődését, ezek az oktatásra gyakorolt hatását – ez mindenképpen egy izgalmas kutatás lenne a következő években, évtizedekben.

6 <https://www.zachor.hu/palyazatok>

7 <https://iwitness.usc.edu/sites/willesdenproject>

A TANULMÁNYBAN IDÉZETT ONLINE FELADATOK

- Romák sorsa a holokauszt idején
<https://iewitness.usc.edu/activities/5421>
- A nankingi mészárlás
<https://iewitness.usc.edu/activities/5023>
- A dualizmus társadalma
<https://iewitness.usc.edu/activities/5086>
- A holokauszt szerepei
<https://iewitness.usc.edu/activities/2671>
- Como foi possível?
<https://iewitness.usc.edu/activities/5921>
- O Holocausto
<https://iewitness.usc.edu/activities/5923>
- Aristides de Sousa Mendes
<https://iewitness.usc.edu/activities/6085>
- Os salvadores
<https://iewitness.usc.edu/activities/5925>
- Mi az antiszemitizmus?
<https://iewitness.usc.edu/activities/3512>
- “Tovább a sivatagba” - az örmény népirtásról
<https://iewitness.usc.edu/activities/4849>
- Porajmos – o genocídio cigano
<https://iewitness.usc.edu/activities/6109>

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Jancsák Csaba, Kojanitz László, Kósa Maja, Kiss Gábor Ferenc, Mezei Mónika (2021). A gyakorlaton alapuló kutatási tényektől a kutatási tényeken alapuló gyakorlatig: Elbeszelt történelem a történelemoktatásban. *Iskolakultúra*, 31 (11-12), 3–15. DOI 10.14232/ISKKULT.2021.11-12.3
- Jancsák Csaba (2020). Családtörténetek hiánya, történelemtől elidegenedett nemzedék, új ifjúsági sebezhetőségek és történelemtanítás. *Magyar Tudomány*, 181 (8), 1014–1021. DOI: 10.1556/2065.181.2020.8.2
- Kojanitz László (2018). Az elbeszelt történelem forrásainak alkalmazása a történelemórán. *Új Pedagógiai Szemle*, 9-10, 77–96. <https://folyoiratok.oh.gov.hu/uj-pedagogiai-szemle/az-elbeszelt-tortenelem-forrasainak-alkalmazasa-a-tortenelemorakon> Utolsó letöltés: 2022.10.03.
- Kojanitz László (2020). A történelmi interpretáció és az oral history az oktatásban. *Belvedere Meridionale*, 32(4), 16–33. DOI 10.14232/belv.2020.4.2
- Kojanitz László (2021). *A történelmi gondolkodás fejlesztése*. Szeged–Budapest: Belvedere Meridionale – Magyar Történelmi Társulat Tanári Tagozat.

- Mezei Mónika (2020). Teaching about the Holocaust using video testimonies – pedagogical aims and research results of the impact and efficacy of lessons. *Belvedere Meridionale*, 32 (4), 34–49. DOI 10.14232/belv.2020.4.3
- Mezei Mónika (2021). Online multimédiás tananyagok módszertani jellemzői. Buda András, Molnár György (szerk.), *Oktatás – Informatika - Pedagógia 2021*. Debrecen. Debreceni Egyetem- 184–204.
- Mezei Mónika (2022). Aktív állampolgárságra nevelés multimédiás tananyagok segítségével. Kattein-Pornói Rita, Mrázik Julianna, Pogátsnik Monika (szerk.), *Tanuló társadalom – Oktatókutatás járvány idején*. Budapest: HERA. 106–116.
- Nahalka István (2002). *Hogyan alakul ki a tudás a gyerekekben? Konstruktivizmus és pedagógia*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Szőnyi Eszter, Jancsák Csaba, Képiró Ágnes (2019). The impact of video testimonies in Holocaust education in Hungary. *International Journal of Research on History Didactics, History Education, and History Culture*. (JHEC). 161–180.
- Vida Nárcisz (2019). *IWalk – Videóinterjúkra épülő helytörténeti digitális oktatási program*. <https://ujkor.hu/content/iwalk-videointerjukra-epulo-helytorteneti-digitalis-oktatasi-program> Utolsó letöltés: 2022.10.03.